

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

VAN ZOYS TOT SOEST / 30e jaargang nummer 2, najaar

Foto omslag: H. Familiekerk (1939-2009)

Historische Vereniging Soest

Opggericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter	: W.P. de Kam, Emmalaan 3 wim.de.kam@wolmail.nl	(035-5880048)
Secretaris	: Ger Huttinga, Pijperpad 62 g.huttinga@casema.nl	(035-6028201)
Penningmeester	: P.Kuijpers, Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	(035-6013060)
Overige leden	: A.P.M. Hartman, Birkstraat 109 Tonhartman01@cs.com	(035-6025031)
	R.H. Kruiswijk, Driehoeksweg 10 kruiswyk@wanadoo.nl	(035-6011084)
	Mevr. H. Roskam, Disselboom 58 hanneke@roskam.nu	(035-6018750)
	F.J.M. Stokhof de Jong, Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	(6090833)
	P. v.d. Weij, P.C. Hooftlaan 34 petervanderweij@tiscali.nl	(035-6015779)
	C.N. Uyland, van Lenneplaan 5c cuyland@xs4all.nl	(035-6013639)
Redactiecommissie	: J.E.J. Hilhorst, W.P. de Kam, W.C.J.M. Peters	
Redactie-adres	: Plasweg 57a, 3768 AL, telefoon: 035 - 6018639 E-Mail: joh.hilhorst@casema.nl	
Homepage	: www.oudsoest.nl	
Omslag	: W. Routers	
Grafische verzorging	: Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest	

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

NA EEN GEDWONGEN SCHEIDING VAN 120 JAAR... ZIJN DE ARCHIEVEN VAN ONS DORPSGERECHT WEER IN SOEST BIJ ELKAAR

Joop Piekema

Bij Koninklijk Besluit van 9 oktober 1883 nr 141 werd bepaald dat “de oude rechterlijke archieven, welke dagteekenen van vóór de invoering der Fransche wetgeving en thans nog bij de gerechtshoven, arrondisements-rechtbanken en kantongerechten bewaard worden of nog bij de gemeentebesturen of de hypotheekbewaarders berusten, (moesten) worden overgebracht naar de bewaarplaats der Rijksarchieven te 's Gravenhage, naar die gevestigd in de hoofdplaats der onderscheidene provinciën (...) en onder bewaring gesteld van den archvaris des Rijks (...). De overbrenging (...) moest volvoerd zijn vóór 1 Januari 1889”.

Uitgezonderd van de overbrengingsplicht waren gemeenten die over “een eigen gemeente-archivaris en doelmatige archieflokalen” beschikten – de minister van Binnenlandse Zaken was gemachtigd om in zo’n geval de oud-rechterlijke archieven aan de betreffende gemeente “tot wederopzeggens ter bewaring toe te vertrouwen of onder hare berusting te laten”.

Het archief van de gemeente Soest bevindt zich in die jaren op de bovenver-

dieping van het gemeentehuis aan het Lang Eind – beter bekend als de lokatie van de firma Mets op de hoek van de Van Weestraat en de Korte Brinkweg. In de raadsvergadering van 25 oktober 1888 stelt de voorzitter, burgemeester Loten van Doelen Grothe voor om “tot meerdere veiligheid van het archief” de benedenverdieping “kosteloos te doen verwoonen” door één van de onlangs benoemde gemeenteveldwachters, met welk voorstel de raad met algemene stemmen akkoord gaat.

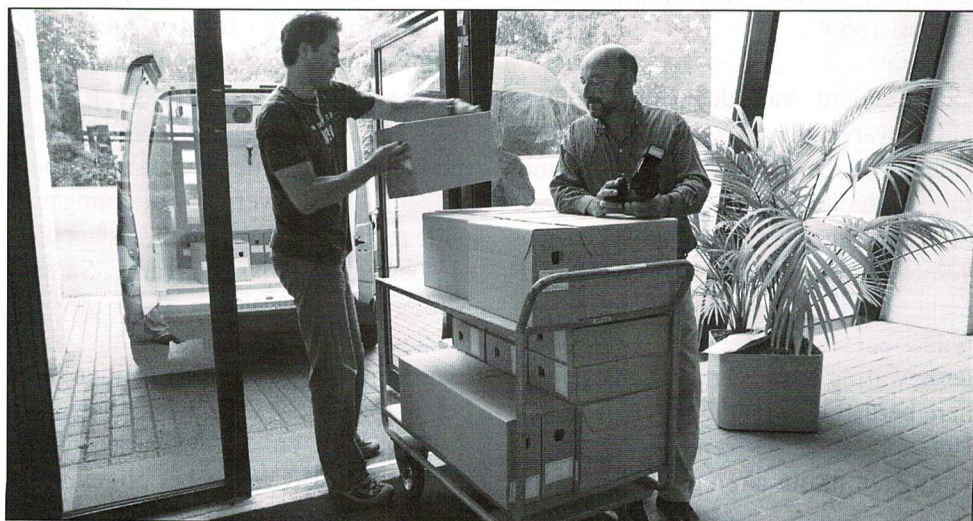
Deze veiligheidsmaatregeling zullen - los van het feit dat Soest geen gemeentearchivaris heeft - bij het Rijk weinig indruk hebben gemaakt. Met het gedrukt schrijven gedateerd 14 februari 1889, dat als briefhoofd heeft “Verzameling Rijks-Archieven in de Provincie Utrecht - Onderwerp: overneming van oude rechterlijke archieven”, is het pleit al beslecht. Rijksarchivaris Samuel Muller deelt B&W van Soest mee dat de al eerder naar het Rijksarchief-depot overgebrachte archiefbescheiden van het dorpsgerecht van Soest thans zijn gerangschikt en geïnventariseerd en hij verzoekt B&W om het bijgevoegde

proces-verbaal van overdracht te tekenen – dit geschiedt op 16 februari 1889. Het begeleidend schrijven van B&W, geboekt onder nr 84, en gericht aan de “Archivaris der Rijksarchieven in Utrecht” luidt als volgt: “Hiernevens hebben wij de eer UWelEdGestrenge terug te zenden een der processenverbaal van de overneming der in het archief dezer gemeente berustende oude rechterlijke archieven ter deponering in het rijksarchiefdepot te Utrecht, ons geworden bij UWelEdGestrenge missive dato 14 Februarij j.l. Was getekend: J.G. Bootz (secr.), C.J.W. Loten van Doelen Grothe (burg.).

Als R. Fruin, commies-chartermeester bij het rijksarchief in Utrecht, in 1893 het in Soest gebleven gedeelte van het dorpsarchief inventariseert, ontdekt hij daarin een tweede pakket archief-

bescheiden dat zijns inziens evenzo de deur uit moet. Er zitten stukken bij voor de gemeente 's Gravenhage en de gemeente Eemnes, maar het overgrote deel gaat naar het rijksarchief in Utrecht. Rijksarchivaris in Utrecht Samuel Muller is er maar al te blij mee en stuurt op 10 oktober 1893 onder nr 264 een bedankbrief naar B&W van Soest. Met beide acties is dan van de ruim 6 meter oorspronkelijk aanwezig archief dorpsgerecht Soest, periode 1498-1811, in totaal 2 meter afgevoerd.

Vervolgens liggen de overgeplaatste archiefbestanden ruim een eeuw weg te kwijnen in een donker vergeethoekje van het rijksarchief in Utrecht later het Utrechts Archief. Ook op de website van het HUA zijn deze bestanden nauwelijks te vinden. Geen onderzoeker vermocht de archieven in te zien.

Dan keert, even na 2000, het tij. Inmiddels heeft de Soester gemeenteraad een gemeentearchivaris benoemd en kan ons gemeentearchief bogen op een uitstekende archiefbewaarplaats - reden te over voor het HUA om “de verloren zoon” weer onze kant op te laten komen. Dat gebeurt op 16 juni 2009, tezamen met een aantal notariële archieven. De archieven van de Petrus & Paulus parochie en de Nederlands Hervormde Gemeente waren deze zending al voorgedaan. Van de archieven wordt veel gebruik gemaakt, zeker in het kader van de geschiedschrijving betreffende Soest tijdens de republiek.

Wat zit er zoal in het teruggekeerde archiefbestand nader aangeduid als het oud rechterlijk archief? Dat vereist een korte toelichting. Een ingezetene had vóór 1811 terzake het doen opmaken van een akte - bijvoorbeeld van overdracht, hypotheek, publieke verkoop, testament - de keuze tussen een gang naar de notaris of naar het gerecht (schout en schepenen). Dit soort (concept)akten treffen we dan ook, veelal in registervorm, in dit archiefbestand aan. Voorts bevatten de registers de huwelijksaangiften van Rooms-Katholieken die vooraf aan het kerkelijk huwelijk, éérst hun opwachting bij het gerecht moesten maken. Voor Gereformeerden

gold deze “extra stap” niet – zij konden na de kerkelijke huwelijksplechtigheid linea recta naar het feest. Een tweede wettelijke taak had het gerecht in het registreren van eigendomsoverdracht (transport) van onroerend goed.

Het door de jaren heen in Soest gebleven gedeelte van het dorpsgerecht-archief, met een omvang van ruim 4 meter, bevat de stukken betreffende de bestuurstaken van de schout en schepenen, zoals het zetten van allerlei belastingen, armenzorg, waterstaat, beheer van goederen en inkomsten.

Een heel aardig voorbeeld van een akte van publieke verkoop, komend uit het oud rechterlijk archief, geven wij hieronder weer. Aan de transcriptie gaat een toelichting vooraf.

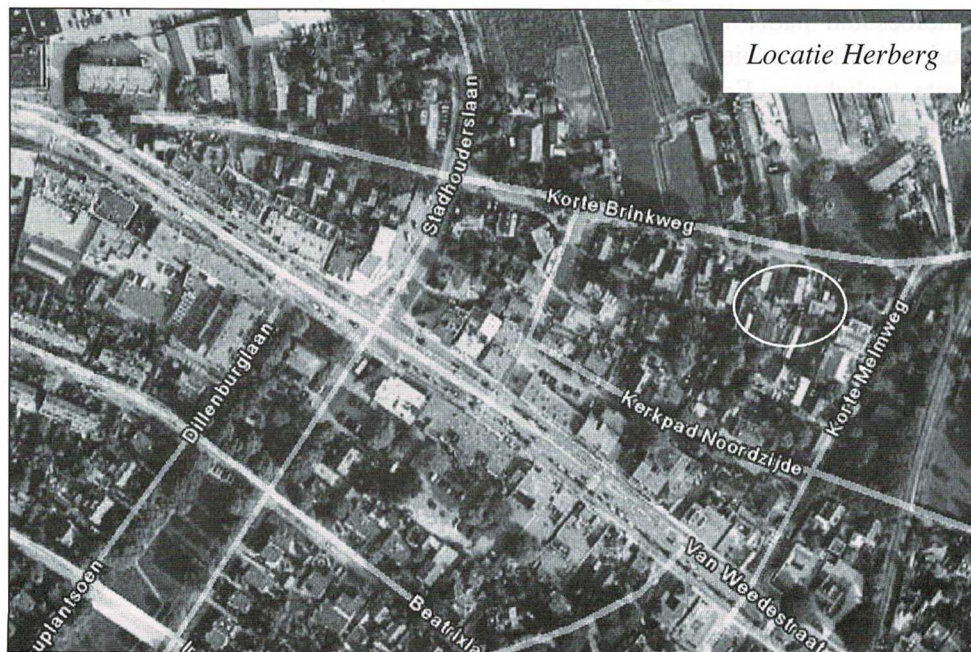
**Herberg “de Papegaeij” had op 2 juni 1645 héél wat volk over de vloer!
Maar de klanten kwamen niet alleen voor het bier...**

Want er is op die dag méér aan de hand. De hele inboedel van “De Papegaeij” gaat onder de hamer. Naar vermoeden is de uitbater, Gijsbert Cornelisz, in een problematische schuldensituatie terecht gekomen, waar tegenover nog maar één oplossing staat: openbare verkoop van de herberginventaris. Dit gebeurt ten

overstaan van het dorpsgerecht, waarbij secretaris Reijnier van Ingen alles keurig registreert. Er komen 49 kopers op de boedel af, waaronder 12 vrouwen. Zij hebben ten tijde van de Republiek een grote vrijheid van handelen – die vrijheid zou in de 19e eeuw aanzienlijk worden beknot. Verder blijkt uit de namenlijst dat er nogal wat herbergiers meedingen.

Op de transactielijst komen we veel typische herbergspullen tegen, zoals aardewerk, schotels, kroezen, bierkanen (102), een vleeskuip (49) en twee bierbomen (47). Opvallend is voorts dat - in tegenstelling tot het snel in elkaar te timmeren houten meubilair - kleding

héél erg duur is. Voor een zwarte rok (81) wordt 16 gulden neergeteld! Ook een Engels damast lijfje (76) mag wat kosten – bijna 7 gulden. We leren ook omtrent de zeden en gewoonten uit die tijd: de zuigelingen worden strak ingezwachteld (79). Secretaris Reijnier van Ingen schaft zich voor 6 stuivers een kleebrorstel aan (16) – hij heeft een representatieve functie en kan niet aanzitten met pluis op zijn kleren! Als de verkoping bijna afgelopen is gaat de turf in het achterhuis de deur uit (96), vindt men nog ergens een wiel (98), en is er in een hoekje een koekenpan blijven liggen (99), die toch nog voor bijna 5 gulden wordt verkocht. Voor

wat betreft de banken (100) en de acht stoelen (101), daar hoeft niemand meer op te zitten, want de bidders en kopers kunnen naar huis. De bierkannen (102) zullen wel leeggedronken zijn!

Wat weten we méér over herberg “De Pagegaeij”? Het huis met de grond, gelegen aan de tegenwoordige Korte Brinkweg, even voorbij de Korte Melmweg (zie foto), was leengoed van de St. Paulusabdij, en heette eigenlijk “De Pol”. Mogelijk werd het een herberg nadat in 1602 Rijck Barthomeusz met dit goed werd beleend. Deze persoon was namelijk brouwer in Amersfoort en trad daar in 1598 in het huwelijk met Geertruijd van Rijn. Rijck Bartholomeusz overleed omstreeks 1618; zijn vrouw Geertruijd van Rijn stierf circa 1652-1653. Hun erfgenamen droegen het pand over

aan Jan Jansz, die er in 1657 mee werd beleend. Gijsbert Cornelisz was dus géén eigenaar, maar huurder van “De Pagegaeij”.

Het is zeker dat Gijsbert Cornelisz na de boedelverkoop in 1645 niet lang meer in “De Pagegaeij” woonde. Uit de huisgeldregisters blijkt dat de nieuwe bewoner Adriaen Jacobsz Hooft over 1647-1648 het huisgeld voor dit pand betaalde. Vermeldenswaard is dat Hooft ook enige goederen op de verkoping kocht. Helaas zijn over de jaren 1645-1647 geen huisgeldcedules (=lijsten) behouden gebleven. Noch van Adriaen Jacobsz Hooft, noch van zijn opvolgers in de jaren tot 1657, zijnde Jan Willensz en Peter Gerritsz Haan, is uit enige bron bekend dat zij waard of herbergier waren. Dat geldt evenzo voor

belener Jan Jansz, die in de huisgeld-cedules "Jan Jansz Metselaer" wordt genoemd. Hij wordt beschouwd als de stamvader van de bekende Soester familie Mets, die al eerder in dit artikel wordt genoemd. Ook van latere bewoners en eigenaren zijn géén vermeldingen als waard of herbergier bekend. Al met al is het dus heel goed mogelijk dat het erfhuis in 1645 óók het einde betekent van deze herberg.

Bronnen:

ARCHIEF DORPSGERECHT 1493-1811

INV.Nr 1903: PROTOCOLLEN VAN AKTEN, VOORNAMELIJK VAN OVERDRACHT, HYPOTHEEK, TAXATIE, PUBLIEKE VERKOOP, HUIWELIJKSAFKONDIGING EN -VOLTREKKING EN INDEMNITEIT, 1645-1654

ARCHIEF GEMEENTE SOEST 1812-1928

INV.Nr 25: RAADSNOTULEN 1882-1889

INV.Nr 55: BIJLAGEN NOTULEN VERGADERINGEN GEMEENTERAAD 1893

INV.Nr 147: INGEKOMEN STUKKEN 1889

INV.Nr 151: IDEM 1893

INV.Nr 242: BRIEVENBOEK 1887-1889

MET ZÉÉR VEEL DANK AAN GÉRARD DERKSTE ARNHEM, DIE NIET ALLEEN MIJN TRANSCRIPTIE KRITISCH HEEFT DOORGELEZEN, MAAR DEZE BOVENDIEN - ZIJ HET ONDERVOORBEHOUD - MET EEN UITGEBREIDE NAMENLIJST EN NADERE INFORMATIE DEED AANVULLEN, WAARMEE DE KWALITEIT VAN

HET ARTIKEL AANMERKELIJK IS VERBETERD. HET VOORBEHOUD MOEST WORDEN GEMAAKT OMDAT GÉRARD, UITDRUKKELIJK OP MIJN VERZOEK, TER BEPERKING VAN HET OP HEM TE LEGGEN TIJDSBESLAG, HEEFT MOETEN AFZIEEN VAN HET VERVAARDIGEN VAN EEN BRONVERMELDING.

Erffhuijs gehouden ten huijse van Gijsbert Cornelisz waerdts inde papegaeij ten overstaen van Joris Petersz substituut van de Edele Waraer van Velthuijsen Schoudt, Seger Henricxsz ende Elis Jansz Schepenen tot Soest opten 2en Junij 1645.

Inden eersten sijn conditien, dat de vercopinge sal geschijeden bij carolus guldens tot 20tich stuijvers 't stuck.

Dat de respectieve copers haere beloofde coopenningen die sij voorseijde over de mobile goederen sullen schuldich worden sullen betalen Sint Jacob eerstcommenden met een stuijver van ijder gulden tot ransoen, edoch wat onder de gulden bedraecht sall gereet betaelt moeten worden, ende die sijn vordere coopenningen mede gereet betaelt, sall vrij sijn vant ransoen.

Dat de respectieve coopers voor haerluijder beloofde coopenningen ransoen ende vordere conditien sullen stellen twee suffisante borgen, onder desen gerechte woonen die hemluijden

elcx een voor all ende als principaell voor de copers sullen verbijnden, onder behoorlijcke renunchiatie (= afstand doen) van den effecte vandijen onder-richt sijnde.

Indijen de copers soodanige borgen nijet en condon stellen datelick sallmen de slach andermaell krijgen tot schade van den eersten copen, soo 't alsdan minder gelt, ende ende tot profijt van vercopen, indijen meer.
Soo daer twee gelijk mijn spraecken, sallmen de slach mogen gunnen die het den gerechte belijft, ofte wederom doen opslaen naar haer belijven.
Soo men sich int afslaen vergiste, sallmen blijven onverhaelt ende sich weder

mogen verhalen.
Ende sullen de respectieve copers ende haere borgen over de voorseijde condi-tien beloofde coopenningen, ransoen ende vordere conditien bij desen gecon-demneert worden.

Volgt boedelbehandeling als gegeven op lijst.

Ende sijn dien volgens de voornoemde copers ende haere borgen respectieve inden inhoudes deses ende de voorseijde conditien gecondemneert, actum ter praesentie ende op date voorseijden.

Oirconde mij secretario
R. van Ingen 1645.

Boedellijst

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
001	2 aerde potten	Coper Gijsbertgen in 't witte kruijs	000-07-00
002	2 potten	Anna Gijsberts	000-03-00
003	Eenich aerdewerck	Thijman Woutersz vrouw	000-04-00
004	Ut supra (= als boven)	Jan Koelensz	000-04-00
005	Ut supra ende telljoren (= schotels)	Elis Jansz	000-05-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
006	Soutvath ende eenich prullen	Claes Thijmansz	000-06-00
007	Eenige aerde schottelen	Staell Hilhorst	000-09-00
008	Ut supra	Willem Moll	000-06-08
009	Ut supra schottelen	Jan Koelensz	000-12-00
010	Ut supra	Anna Gijsberts	000-08-00
011	Ut supra	Gerrit Aelbertsz	000-07-00
012	2 Ut supra	Adriaen Jacobsz Hoof	000-07-00
013	3 schottelen ende 1 glas	Bartolt Jansz tot Baern	000-11-08
014	13 houwte teljoren	Gijsbert Jansz Bouter	000-07-00
015	1 kleebrorstel	De secretaris	000-06-00
016	Een torffmandt	Staell Hilhorst	000-09-08
017	4 sacken	Dirk Evertsz	000-11-00
018	1 kleertobbeken	Willem Mollen	000-10-00
019	1 copere keteltgen	Ingeseth bij Cornelis Henricxsz vercopers vader. Blijft cop	005-09-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
020	1 copere poth met een deksel	Ingeseth bij Beertgen Jans 2 gulden. blijft coperse, Elis Jansz borge voor 2 gulden.	002-00-00
021	1 coper ketelgen	Gerrit molenaer ingeseth 34 stuijvers. Coper Adriaen Jacobsz Hooft, 36 stuijvers. Borgen Thonis ende Looch Cornelisz.	001-16-00
022	1 scherffbort (= hakbord)	Weijm Jan Slomperts	000-09-00
023	1 hanghijser en rooster	Adriaen Jacobsz Hooft	000-17-08
024	1 haell (= ketelhaak in de schoorsteen)	Jan Slompert	000-17-00
025	1 bijll ende twee teljoor-huijsgens (mogelijk borden-kastjes?)	Jan Philipsz	001-00-00
026	1 tob	Elis Jansz	001-00-00
027	1 tobbe	Thonis Maetjen	000-18-00
028	1 wateremmer	Gijsbert Jansz Bouter	000-09-00
029	1 rooster met een tangh	Jannitgen Cornelis	001-00-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
030	1 schuijmspaan en schup van ijser	Jan Koelensz	001-00-00
031	1 schup en vouthengel (= haak om iets op te hangen) ende tangh	Seger Henricxsz	000-15-00
032	2 copere blaeckertgens	Dirk Thonisz Moll	001-00-00
033	1 copere hangblaeckertgen, 1 snuijter	Thonis Maetjen	000-13-08
034	1 copere kandelaer ende twee tinne lepelen	Gerrit Aelbertsz molenaer	000-14-00
035	Een mantgen eenige tinne kroesgens	Aert Schep	000-11-00
036	12 tinne lepelen ende het bordeken	Gerrit molenaer koper ende Dirck Thonisz borge	001-06-00
037	2 tinne telljoren ende twee soutvaten	Jan Koelensz 36 stuijvers Jan Philipsz 38 stuijvers	001-18-00
038	1 banckgen en mantgen	Vercopers moeder	000-06-00
039	3 tinne schottelen	Ingeseth voor 4-16-0 Coper Joris Petersz voor deselve somme. Borgen Jan Albertsz ende Dirck Thonisz Moll	004-16-00
040	1 tafeltgen	Aert Schep	000-17-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
041	2 gardijnen en cleetgen	Opgehouden	---
042	1 vatebanckjen	De secretaris. 15 stuijvers ingeseth voor	001-00-00
043	1 spijntgen (= korenmaat)	Jan Koelensz. Ingeseth voor 1-10-0. Anna Alberts voor 1-11-0. Borge Thonis Gerritsz Raedt.	001-11-00
044	Eenige boeckjens	Martijntgen	000-05-00
045	Vleijsgavel (= vleesvork) en ketten	Lambert Petersz	000-09-08
046	Een harck ende eenige prullen	Evert Woutersz	000-02-00
047	2 bijerboomen (= stok waarmee twee bierdragers de bier-tonnen droegen) met haecken	Jan Slompert	000-06-00
048	1 seunnintgen (= zeuning, voerbak voor dieren, met name voor varkens)	Idem	000-11-00
049	1 vleijskuijp	Opgehouden. Aert Schep	002-19-00
050	Een witte deecken ende eenige prullen	Ingeseth bij Thoon Rutgers 4-3-0. Coper Aert Natters 4-7-0. Borgen Jonge Jan Lambertsz ende Wouter Cornelisz.	004-07-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
051	1 kussen	Rutger Rutgersz	000-15-08
052	3 beffen (= halskraag) of halsdoecken	Marritgen Harman Thonisz	001-00-00
053	4 ut supra	Cornelis Cleijnen	001-04-00
054	Eenich linnen	Dirck Evertsz	000-12-00
055	2 oorcussenbladen	Thonis Maetjens	001-01-00
056	1 schorteldoecken (= schort) en oorcussenblad	Lambert Petersz. Borge Seger Hen(ricxsz) ende Elis Jansz	001-08-00
057	2 oorcussenbladen	Gerrit molenaer	001-05-00
058	Eenige huijven	Jan Albertsz Bouter	000-15-00
059	Ut supra linnen	Thijman Woutersz	000-05-00
060	Ut supra	Elis Jansz	001-00-00
061	Ut supra	Gerrit molenaer	000-10-00
062	1 linne laken	Willem Mollen	000-15-00
063	1 tafellaken	Jan Albertsz Bouter	000-11-00
064	2 schorteldoecken	Willem Mollen	000-11-00
065	Linnen	Staell Hilhorst	000-02-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
066	Linnen laken	Jan Koelensz. Borge Seger Henricxsz	001-07-00
067	Ut supra	Bartolt Jansz tot Baern. Borge Joris petersz	001-11-00
068	Ut supra hembt	Willem Mollen	001-09-00
069	Ut supra	Albert Jansz. Borge Seger Henricxsz	001-10-00
070	1 ut supra	Jan Albertsz Bouter	001-15-00
071	1 tafellaken	Thijman Woutersz	000-16-00
072	Ut supra	Staell Hilhorst	000-14-00
073	1 hembtrock	Henrick Wolphertsz	001-16-00
074	1 hembtrock en lijfgen	Elis Jansz ingeseth voor 3 gulden. Adriaen Jacobsen Hooft voor 3-2-0	003-02-00
075	1 lakens lijfgen	Aert Gijsbertsz Nattert. Aert Schep borge.	007-12-00
076	1 Engels damast lijfgen	Aert Nattert. Aert ut supra	006-19-00
077	Een schort	Jan Petersz Koelen. Borge Jan Slompert ende Evert Woutersz	006-08-00
078	Eenige koorden	Jan Lambertsz d'Oude	000-05-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
079	Een luijer en swechtels	Selfs copen den vercopen	004-10-00
080	1 roode rock en lijfgen	Des vercopers moeder	017-05-00
081	1 swarte rock	Jacobgen Wouters. Borge Seger Henricxsz	016-10-00
082	4 hembtjens	Jan Petersz Koelen	000-12-00
083	Eenige huijfjens	Jan Albertsz Bouter	000-13-00
084	Ut supra	Des vercopers moeder	000-06-00
085	Ut supra	Jan Petersz Koelen	000-06-00
086	Ut supra	Des vercopers moeder	000-02-00
087	2 luijerdoecken	Eadem (= idem)	000-07-00
088	Ut supra	Gerrit molenaer	000-06-00
089	Ut supra	Joris Petersz	000-06-00
090	2 ut supra	Jannitgen Cornelis Coolmans	000-07-00
091	2 ut supra	Des vercopers moeder	000-08-00
092	1 luijerdoeck	Willem Thonisz	000-18-00
093	1 baeckermant	Des vercopers moeder	001-10-00
094	1 tafeltgen	Slompert	000-10-00

Volgnr.	Roerend goed	Namen	Bedrag
095	1 sitte scherm	Adriaen Jacobsz Hooft. Borgen Seger Jansz en Peter Petersz Ruijcht	002-08-00
096	Eenigen torff int achterhuijs	Idem voor 2-8-0. Borgen alsvoren	002-08-00
097	1 bedt met een hooftpeuluwe	Opgehouden	---
098	1 wijell	Opgehouden	---
099	1 pannekoecxpan	Opgehouden. Adriaen Jacobsz Hooft van houwt	004-15-00
100	Eenige bancken	Coper idem	003-10-00
101	8 stoelen	Coper idem	002-00-00
102	4 tinne bijerkannen ende half en wijnmaetjen	Idem cooper	006-10-00
Totaal van 8 tussentellingen			155-07-16

2 timme voljoudig timmerfont vater.
 Jan Kockhuis 36 ps.
 Jan Philips 30 ps.
 i bantjes en mantjes,
 groepel inoeder — 6 ps.
 in timme frotteles
 ingefate voor 4 — 16 — 0
 copie Jan's Peters voorders
 borgen Jan alberts & direct fomisnoel.
 i tafeltjes
 abt fregip 17 ps.
 2 hardijns en clots.
 opgefonds.
 i bakt bangeijs.
 Soest 15 ps.
 Dru' voor — 18 ps.
 i spijntjes.
 Jan Kockhuis ingefate voor — 1 — 10 — 0
 amma alberts voor 1 — 11 — 0
 borgen Thonis gheutts vater.
 vlijgharol vlijgharol & Kees.
 naeltijntjes — 5 ps.
 vlijgharol & Kees.
 Lambert Peters — 9 ps. dp.
 vlijgharol & vlijgharol,
 vlijgharol 2 ps.
 2 biele boomen met gaver.
 Jan Compert — 6 ps.
 i biele boomen,
 Idem — 11 ps.
 Late. p. — 12 — 0 — 0

Pagina uit de boedellijst, in de transcriptie weergegeven onder nrs 37 t/m nr 48.

Personen aanwezig op 2 juni 1645
bij het Erfhuis ten huize van Gijsbert
Cornelisz, waard in de Papegaeij
Aangeleverd door Gérard Derks

Mannen

01	qverkoper: Gijsbert Cornelisz,
waard in de Papegaeij	15	Dirk Thonisz Moll
02	substituut schout: Joris Petersz =
Joris Petersz Alckmaer, herbergier
in de Teut (i.p.v. Warnaer van
Velthuijsen, schout)	16	Evert Woutersz
03	schepen: Seger Henricxsz = Seger
Henricxsz Coster, woonachtig
in de Teut	17	Gerrit Aelbertsz / Gerrit Molenaer
/ Gerrit Aelbertsz Molenaer =
Gerrit Albertsz Varekamp,
molenaar te Soest
04	schepen: Elis Jansz	18	Gijsbert Jansz Bouter, zoon van
Jan Albertsz Bouter (nr. 20)
05	secretaris: Reijnier van Ingen	19	Henrick Wolphertsz
06	Adriaen Jacobsz Hooft	20	Jan Albertsz / Jan Albertsz Bouter,
woonachtig in de Teut
07	Aert Natters / Aert Gijsbertsz
Nattert, herbergier aan het
Lang End	21	Jan Koelensz / Jan Petersz Koelen,
herbergier in de Teut
08	Aert Schep	22	Jonge Jan Lambertsz
09	Albert Jansz = mogelijk Albert
Jansz Bouter, zoon van Jan
Albertsz Bouter (nr. 20)	23	Jan Lambertsz d'Oude
10	Bartolt Jansz tot Baern	24	Jan Philipsz, herbergier nabij
de Kerkebuurt
11	Claes Thijmansz	25	Jan (Hermansz) Slompert,
herbergier in het Claverblad nabij
de (latere) R.K. kerk
12	Cornelis Cleijnen	26	Lambert Petersz
13	Cornelis Henricxsz, vader van
de verkoper	27	Peter Petersz Ruijcht
14	Dirk Evertsz	28	Rutger Rutgersz
		29	Seger Jansz = mogelijk Seger
Jansz Schouten
		30	Staell Hilhorst = Geerlof Gerritsz
Staell Hilhorst
		31	Thonis Cornelisz
		32	Looch Cornelisz, broer van 31
		33	Thonis Gerritsz de Raedt,
timmerman.
		34	Thonis (Albertsz) Maetjen
		35	Thijman Woutersz, kleermaker
		36	Willem Thonisz / Willem Moll
/ Mollen = Willem Thonisz Moll
		37	Wouter Cornelisz

Vrouwen

- 38 Anna Alberts
- 39 Anna Gijsberts
- 40 Beertgen Jans = mogelijk
de vrouw van Jan Thonisz Moll
- 41 Gijsbertgen in 't witte kruijs =
wrsch. Gijsbertgen Cornelis
Spaans x Jan Petersz Koelen
(nr. 21)
- 42 Jacobgen Wouters
- 43 Jannitgen Cornelis / Jannitgen
Cornelis Coolmans
- 44 Marritgen Harman Thonisz
- 45 Martijntgen
- 46 Thoon(tgen) Rutgers = de vrouw
van Willem Thonisz Moll (nr. 36)
- 47 Thijman Woutersz vrouw (haar
eigen naam mij onbekend)
- 48 Vercopers moeder (haar eigen
naam mij onbekend)
- 49 Weijm Jan Slomperts =
Weijmtgen Jans, de vrouw van
Jan Hermansz Slompert (nr. 25)

DE LAATSTE DROP IS DE BOTERKNOP

Ton Hartman

Inleiding

Onderlaatst kwam ik een krantenknipsel tegen wat al enigszins vergeeld was. Het was dan ook een knipsel uit 1934. De bijgeplaatste foto was niet al te scherp maar gelukkigerwijs bleek in een familiealbum de 'echte' foto zich te bevinden. In welke krant of mogelijk een ledenblad dit artikel gestaan heeft is niet bekend.

Volgend jaar heeft onze historische vereniging de ambitie om een tentoonstelling van klassenfoto's in het Museum Oud Soest te presenteren. Als voorproefje hier een foto van een cursus. Dankzij het krantenartikel weten wij de namen maar het was toch nog wel een gepuzzel om de juiste naam bij ieder hoofd te krijgen. Ook werden voor het geboortjaar en jaar van overlijden verschillende sigaren of schoenendozen omgekeerd vol met bidprentjes, maar met wisselend resultaat. We mogen ervan uit gaan dat alle geportretteerde personen overleden zijn. Natuurlijk dank ik alle mensen die behulpzaam zijn geweest, sommige voor vergelijkingsmateriaal in de vorm van andere foto's, andere voor allerlei aanvullende informatie.

Tijdsomstandigheden

Allereerst willen we een kleine beschrijving geven van de situatie van de landbouw in die tijd, de crisisjaren. De economische situatie was nog allerbelabberdst, de prijzen voor de landbouwproducten waren laag en er waren allerlei beperkende maatregelen. Zo mochten er maar een gering aantal kalveren aangehouden worden. Zeker gezien de gezinsgrootte van die tijd was het voor veel boerenzonen onzeker of zij ooit zelf een boerenbedrijf konden beginnen. Ook voor de 'Soesder' boerenzonen die aan de melkcursus meededen was de toekomst ongewis, van de deelnemers is er maar één 'echt' veehouder op het ouderlijk bedrijf geworden.

Was er nog wel een toekomst voor handmelkende boeren? In 1913 was er in Soest al een demonstratie machinaal melken gegeven. Ter gelegenheid van de 100jarige bevrijding van het juk van Napoleon waren er in den lande tal van activiteiten, in Soest pakte men uit met onder andere een landbouwtentoonstelling. In de Eembode van 8 augustus 1913 wordt melding gemaakt dat de

MELKCOURSUSSEN TE SOEST.

Geheel links staat de heer Joh. v. d. Breemer, geheel rechts W. Wantenaar. Zittend van links naar rechts A. Verbeek, W. van Zijl, A. C. v. d. Anker, Meester van Elmpf, technisch adviseur, A. J. v. Lierop voormelker en A. P. v. Lutterveld.

De Melkcursussen die in Mei 1934 aan onze Jonge Boerenbondsleden werden gegeven, onderleiding van den heer A. J. v. Lierop te Hoewelaken, zijn thans ten einde. De vorige week werd het examen afgenomen van den eersten cursus, op het bedrijf van Joh. v. d. Breemer, Zwarteweg no. 3. Hierbij slaagden voor het diploma de heeren: N. J. v. d. Heuvel met 180 punten; A. W. Kok met 180 p.; H. E. A. Kortekaas met 177 p.; A. P. v. d. Breemer met 175½ p.; B. v. Wegen met 174½ p. en J. A. v. Logtenstein met 168½ p. De jury bestond uit de heeren C. Rooleveld, D. C. de Ridder, A. P. v. Lutterveld (secre.) en Ir. J. v. Rijsewijk (Rijkszuivelconsulent van Utrecht), die na het afgenomen examen de cursisten hun behaalde punten bekend maakte.

Hij sprak met lof over het werk hetgeen zij presteerden. Ook bracht hij een woord van dank aan de voormelker van den cursus (den heer A. J. v. Lierop), die de cursisten tot z'n hoog aantal punten heeft opgeleid. Hij wenschte dat allen ook in de toekomst, hetgeen zij geleerd hebben, in praktijk zullen brengen. Tot slot bracht hij dank aan den heer v. d. Breemer, die zoo bereidwillig was, om zijn bedrijf hiervoor beschikbaar te stellen.

Ook van den 2en cursus (op het bedrijf van

den heer W. Wantenaar, Birkstraat 73) werd een bevredigend examen afgenomen, waarbij slaagden voor het diploma: A. C. v. Logtenstein met 175 punten; J. v. d. Breemer met 170½ p.; M. v. Wegen met 169 p.; P. C. Hartman met 167½ p.; C. J. v. Wegen met 160½ p. en J. C. Hartman met 160 p. De jury bestond uit de heeren W. v. Zijl, A. Verbeek, A. P. van Lutterveld (secre.) en J. C. v. d. Anker (arb.), die de cursisten feliciteerde en hun de punten bekend maakte.

Hij bracht een woord van dank aan den voormelker (den heer van Lierop) en aan den heer W. Wantenaar voor het beschikbaar stellen van zijn bedrijf.

Ook werd het examen van dezen cursus bijgewoond door onze technische adviseur, meester van Elmpf, die de cursisten gelukwenschte met het behaalde diploma. Hij spoorde hun aan om propagandisten te worden voor het vormen van een nieuwen cursus, om ook andere jonge boeren van het nut eener melkcursus te overtuigen. Ook dankte hij de leden der jury en de voormelker voor hun moeilijke taak die zij verricht hebben en de landbouwer voor het beschikbaar stellen van zijn bedrijf.

‘electrische melkerij’ om 7 uur plaatsvond, waarschijnlijk is dat tijdstip zo laat gekozen dat de boeren eerst thuis konden melken. Prangende vraag is natuurlijk welke koeien gemolken werden, reisden deze koeien met de tentoonstelling mee of werden er telkens nieuwe koeien aangevoerd? Ook de volgende dag werden de koeien weer ‘electrisch’ gemolken, verbazend is de gebruikte terminologie. Volgens oude afbeeldingen werd alleen een vacuüm door elektriciteit opgewekt en de melk via een afgeronde naald via het slotgat van elk speen afgezogen. De krant maakte ook melding dat er zelfs boeren uit de buurt van Rotterdam naar deze melkshow kwamen kijken. Terug naar 1934.

De personen op de voorgrond

Hoewel de hoofdpersonen van deze foto de cursisten horen te zijn ziet u dat zij toch op de achtergrond staan. In de toenmalige hiërarchie mochten de hotemetoten netjes zitten en stond het volk. Van deze heren op het pluche kunnen we u het volgende vertellen, geheel links zit dhr. A. Verbeek, deze zou afkomstig uit Woudenberg of Renswoude, daarnaast W. van Zijl, deze was hier jurylid maar we zijn hem op andere foto's tegengekomen als voormelker. In het midden J.C. v.d. Anker, dan meester W.A. (Wim) van Elmpt (1903-1986),

hij was de technisch adviseur van de organiserende Jonge Boerenbond en in het dagelijkse leven onderwijzer aan de Bonifatiuschool. Op de Eng is een pad naar hem vernoemd.

Daarnaast met witte of lichte sokken á la Michael Jackson - A.J. (Antoon) van Lierop (1910-1982) uit Hoevelaken, hij was de voormelker voor deze cursisten geweest en heeft hun dus de kneepjes van het vak geleerd. Thuis had Van Lierop een boerenbedrijf waar de nadruk op kippen lag met daarnaast varkens en natuurlijk wat melkkoeien. Antoon heeft onderweg in Soest goed opgelet want hij trouwde later (1938) met een Soester boerendeern namelijk Jans van Roomen. Tenslotte zit geheel rechts A.P. v. Lutterveld, u ziet dat hij volgens de laatste mode gekleed is.

De cursisten worden geflankeerd door de gastheren welke hun boerderij en koeien beschikbaar hebben gesteld. Geheel links staat Joh. (Hannes) v.d. Breemer, hij was boer aan de Zwarte weg no. 3 wat nu beter bekend is als de “Krommert” aan de Peter v.d. Breemerweg 9. Hannes draagt mooie witgekalkte trijklompen volgens ‘Soester’ (ook elders in de regio werd dit gedaan) gebruik. Geheel rechts staat Willem Wantenaar, de foto is op zijn erf genomen en de schaapskooi op de achtergrond staat nog steeds aan de Birkstraat. In die tijd was het huisnummer 73 en de boerderij

was alom bekend als “t Lange Huus”. Nu heet het de “Stoethoeve” en is het huisnummer 131.

Wat bij de cursisten allereerst opvalt is dat het allen jongemannen zijn. In de meeste gesprekken werd wel duidelijk dat het melken echt niet als mannenwerk werd beschouwd. Leerden de Soester deerns dan niet melken? Waarschijnlijk wel, in Eemnes zijn foto's bekend van gemengde gezelschappen waar jongens en meisjes beiden gezamenlijk de cursus volgden. Mochten er in Soest ook vrouwen de melkcursus gevolgd hebben dan hoor ik dat nog graag. Op het bedrijf van Willem Wantenaar hadden ze trouwens wel een cursus voor meiden kunnen geven, hij had zelf al 9 dochters. Of zou dat een aantrekkelijke factor voor de jongemannen geweest zijn?

De cursisten van de “Krommert”

Terug naar de foto, 2de van links staat B. (Bertus) van Wegen (1914), hij - zijn andere 2 broers volgen nog - woonden op boerderij “Isselt”. Deze boerderij stond zuidelijk van de gelijknamige kapel (nu staat op de plek van de boerderij; Intratuin, de kapel is nog herkenbaar en wordt nog bewoond. Hun vader pachtte deze boerderij. Bertus heeft het handmelken wel in de praktijk gedaan,

hij had een klein boerenbedrijfje aan de Wieksloot. Als 3de van links staat J.A. (Joop) v. Logtenstein (1916-1987), hij is vrijgezel gebleven en heeft later weinig tot niet meer gemolken. Daarnaast als 4de staat H.E.A. (Bertus) Kortekaas (1916-1981). Bertus zijn vader was boer op de pachtboerderij van de familie Roëll bij de buitenplaats Vosseveld. Bij deze boerderij – nu de publieksvestiging van rusthuis voor paarden; “de Paardenkamp” Birkstraat 96 – werden in die tijd ongeveer twaalf melkkoeien gehouden.

Naast de melkveehouderij was ook de melkhandel een middel van bestaan voor de familie Kortekaas. In 1942 verbood de overheid gecombineerde melkveehouderij met melkhandel, ook diende alle melk gepasteuriseerd te worden. Vader Kortekaas splitste het bedrijf; Bertus werd boer op de “Vosseveld” en Nico ging verder met de zuivelhandel vanuit het huis Birkstraat 92. Bertus begon met 7 koeien maar dat aantal verminderde snel. In de boerderij Vosseveld was een grote kelder en al gauw werd daar illegaal geslacht in die oorlogsjaren. Financieel brachten deze koeien als vlees vaak meer op dan als melk. Voor Bertus en zijn vrouw Cor Spijker (10 april 1940 waren ze gehuwd) was melkveehouder zijn niet helemaal hun ding, in 1947 besloten ze een punt achter de boerderij te zetten

en zegden zelf vrijwillig de pacht op. Als 5de van links staat N.J. (Co) v.d. Heuvel, hij was boerenknecht bij Frans van Hofslot (Birkstraat 113) en de toenmalige voorzitter van de Jonge Boerenbond. Zijn vader Rijk van den Heuvel was de laatste turfsteker van Soest en woonde aan het Oude Grachtje. Co had van de staande personen waarschijnlijk de hoogste opleiding; hij had de rijkslandbouwwinterschool gevolgd. Later is hij naar Brabant getrokken en is daar landbouwvoorlichter geworden. Het zal in zijn werk geen nadeel geweest zijn dat hij ook praktische ervaring opgedaan heeft met de melkcursus. De 6de jongeman van links is W.A. (Wim) Kok (1916-1937). In het begeleidende krantenartikel staat hij vermeldt als A.W. Kok maar dit zal een zetselfout geweest zijn. Het heeft ons wel eerst op een dwaalspoor gezet maar dankzij wat hulp zijn we er nu wel zeker van. Wim kwam ook uit de Birkt en wel van de boerderij Hinlopen (nu Birkstraat 111). Enige tijd na de melkcursus openbaarde zich een ernstige ziekte bij hem en is hij al voor zijn 21ste verjaardag overleden.

Centraal in het midden met een mooi wit overhemd aan; A.P. (Arie) v.d. Breemer (1915-1983), hij hoefde voor de cursus niet van huis want zijn vader Hannes (links staand op de foto) was gastheer. Arie is zijn vader opgevolgd op het ouderlijke bedrijf.

De cursisten van “t Lange Huus”

We gaan verder met de cursisten die op boerderij “t Lange Huus” hun praktijk beoefend hebben. De 7de van rechts gezien is J. (Jan) v. d. Bremer (1914-2009), hij woonde twee boerderijen oostelijker op “Oude Aarde”, later is hij naar Leusden getrokken en kon de boerderij van zijn schoonouders overnemen. Als 6de van rechts zien we J.C. (Jan) Hartman Wzn. Hij kreeg thuis op “Gagelgat” al vroeg de leiding op de boerderij omdat zijn vader ziek werd. Na zijn huwelijk werd hij boer op de “Zwaan” op de hoek van het Kerkpad en de Korte Melmweg. Dit gebied heette in de volksmond “Teut” (naar de spitslopende strook tussen rijksstraatweg en brink), om verwarring met zijn gelijknamige neef te voorkomen werd hij al gauw Jan Teut genoemd.

De guitig kijkende jongeman die 5de van rechts staat is C.J. (Cees) v. Wegen (1918). Voor zijn latere beroep; melkslijter (in Amersfoort) was deze cursus niet noodzakelijk, mogelijk heeft hij er toch wat van opgestoken. Enigszins star kijkt de 4de persoon van rechts in de camera, hij wist niet dat de foto 75 jaar later nog zo intensief bekeken werd, anders had hij wel een glimlach vertoond. A.C. (Arie) v. Logtenstein was van zijn groepje de beste melker, later is hij boer geworden op de hoek Eemstraat/Kerk-

pad ZZ. Derde van rechts is M. (Mart) v. Wegen (1916), de derde van de 3 broers. Mart heeft, vermoeden we, wat verder dan alleen naar de koeien gekeken. Ook een van de dochters van de boer waar de cursus gegeven werd had zijn belangstelling en hij is dan ook met Mien Wantenaar gehuwd. Op 10 mei 1945 (Nederland was amper bevrijd) zijn ze getrouwd en begonnen in de kop van Noord-Holland te boeren. Iets later zijn ze verhuisd naar de Noordoostpolder. Daar hadden ze een gemengd bedrijf dus werd het melken weer in praktijk gebracht. De schuchter kijkende jongeman met zijn lichtblonde haar die 2de van rechts staat is P.C. (Piet) Hartman (1916-2005), hij woonde met zijn ouders op de boerderij, toen Birkstraat 55, nu Birkstraat 109. Later kon hij de boerderij "Isselveld" van zijn oom en tante overnemen en heeft nog menige koe gemolken.

Wat hield de cursus 'handmelken' in?

Om dat te weten te komen raadplegen we de "Handleiding te gebruike bij de praktische melkcursussen". Het 20 pagina's dikke boekje kostte 15 cent. Het begint met de noodzaak van goed melken, gevolgd door een nu onbegrijpelijke tekst. Het boekje is gedrukt in april 1929 en bij de berekening van het

voordeel van goed melken gaan ze uit van de vooroorlogsche prijs van 6 cts per K.G. Dit zou alleen al voor Noord-Brabant een voordeel opleveren van 1,2 miljoen guldens per jaar.

Men begint met de koe te spannen, sommige lezers zullen hun wenkbrauwen fronsen. Er wordt boven het hakgewricht van de achterpoten, dus over de achillespezen, kruislings een touw aangebracht en ook wordt daarmee tegelijkertijd de staart vastgezet. De melker dient aan de rechterzijde van de koe te gaan zitten en de koe droog voor te behandelen. Hij/zij dient met de 'volle vuist' te melken en niet te strippen. De koe dient goed uitgemolken te worden want 'de laatste drop is de boterknop', dit betekend dat de laatste stralen het hoogste vetgehalte bevatten. Verder wordt er veel aandacht gegeven aan het schoonmaken want; bacteriën (kleine levende wezentjes) zijn zoo klein dat ze door alle filtermateriaal heengaan.

Bij de praktische lessen moesten de cursisten dan enkele koeien melken, dit verklaart de grootte van de groepjes. Als elke cursist 3 koeien moet melken moet de boer al 18 koeien hebben, maar de andere dagen moet dit aantal met 2 of 3 personen gemolken worden.

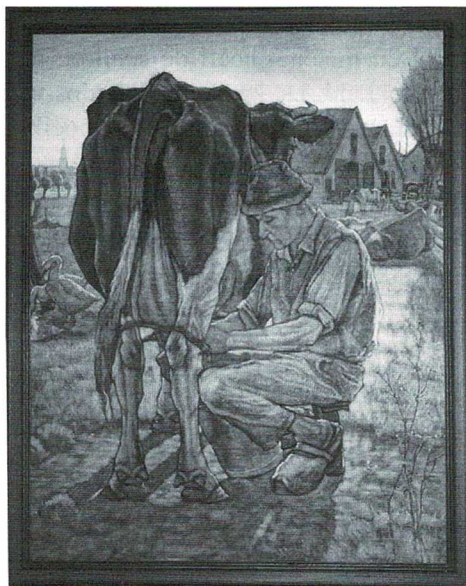
Een goede melker kan 5 koeien per uur melken. Tegenwoordig praten we al over een capaciteit van al over de 100 koeien per melker per uur.

Tot in het begin van de jaren 70 van de vorige eeuw zijn er cursussen handmelken gegeven, dit gebeurde vaak in samenwerking met het landbouwonderwijs. Wel waren daar voor de eerste lessen de koeien vervangen door ijzeren geraamtes met nepuiers die gevuld waren met water. Toen waren er nog maar sporadisch boeren die alle koeien met de hand molken. Een van de eerste boeren die op machinaal melken overging was Piet Wantenaar Wzn, hij had de boerderij "t Lange Huus" van zijn ouders overgenomen. Dit zal in het begin van de jaren 50 van de vorige eeuw geweest zijn. De laatste veehouders die in Soest de koeien met de hand molken en de melk aan de melkfabriek – ook weer een foutief woord, dit moet zijn melkverwerkend bedrijf want de koe is eigenlijk de melkfabriek - leverden waren de gebroeders Hoonhorst van de Peter v.d. Bremerweg 23. Men betwijfelde wel of Berend zijn melkdiploma gehaald had, de inbreng van Geurt bestond alleen uit het vasthouden van de staart van de koe. Door ziekte en overlijden van Berend werd in 1990 plotseling het bedrijf beëindigd, en waren weer twee markante persoonlijkheden verdwenen.

Tegenwoordig wordt er bij 4 boerderijen in Soest al met een automatisch melksysteem gemolken, in de wandelingen ook wel robotmelken genaamd. Bij twee boerderijen worden de koeien

in een carroussel gemolken, de melker staat verdiept en ziet de koeien met de uier op werkhoogte voorbij draaien. Bij de andere zeven bedrijven staat de melker ook in de put en staan de koeien in een visgraat opstelling.

Is daarmee de noodzaak dat een veehouder kan handmelken nog wel aanwezig? Noodzakelijk niet, maar wel handig bij een kalfkoe of zieke koe. Soms wordt weleens gezegd dat men bij stroomuitval zich kan redden, maar de koppels koeien zijn te groot en de koeien zijn het niet gewend. Wel worden er tegenwoordig nog cursussen machinaal melken gegeven.

De melkende boer

Een artikel over een melkcursus zonder afbeelding van een melkende boer is niet compleet. Natuurlijk is een foto snel gemaakt maar dit schilderij doet net wat romantischer aan.

Afgebeeld is Arnold Kok, een jongere broer van de hierboven genoemde Wim Kok. De kunstschilder is Johan Kuipers, hij schilderde heel veel bij de familie Kok aan de Birkstraat 111.

Zijn stijl heeft wel wat weg van Anton Pieck, zo zijn rechte balken altijd wat krommer geschilderd en ziet het er altijd wat kneuterig uit. Ook op dit levensgrote schilderij – het is circa 1.60 meter bij 1.20 meter – heeft de schilder wat gesmokkeld. De krullende haardos van Arnold was waarschijnlijk wat moeilijk te schilderen en daarom kreeg Arnold het ‘rare’ hoedje van de schilder op, zo gaat het verhaal in de familie. Ook is op de achtergrond de O.L.V. toren (de

Lange Jan) in Amersfoort te zien terwijl de andere gebouwen richting Soest zijn gepositioneerd. Het zou mooi wezen als er in het Museum Oud Soest ook eens wat aandacht aan deze schilder besteed zou kunnen worden!

Tenslotte

Deze foto van deze melkcursus is een mooi uitgangspunt om te laten zien wat er met klassenfoto's gedaan kan worden. Allereerst het uitzoeken van de identiteit van de afgebeelde personen, maar ook hoe het met deze personen vergaan is. Maar zonder u aller medewerking zal het heel erg moeilijk zijn om dit project in gang te zetten. Nogmaals dank voor alle informatie verkregen van o.a. Tiemen en Jos de Bruin-van Wegen, Gérard Derks, Grada Hartman-Rigter, Alie Kok-Wantenaar, Nico Kortekaas Sr., Piet van Lierop, Kees en Annie van Logtenstein-van den Breemer, Piet van Logtestijn, en Toon Roest.

SOESTER VERENIGINGEN (DEEL 12) DE POSTZEGELVERENIGING EEMLAND

Wim de Kan

*Het valt beslist niet te betwisten,
dat op de ganse wereldbol,
fel speurende filatelisten,
van Foxhol tot Costa del Sol,
van Schagen tot aan Kopenhagen,
van Somerset tot Nazareth,
er steeds weer in weten te slagen,
om met hun loep en hun pincet,
die zegel uit de hoop te vissen,
waarnaar al jaren werd gezocht,
dat stempel weg te kunnen grissen,
voordat een ander het vermocht.*

*Al is hun kamer krap bemeten,
al is hun kast ook nog zo klein
de hele aardbol, zeker weten(!),
past in hun postzegeldomein.
In Stockboeken, op albumbladen,
rijgt zich wat was en is aaneen,
spinnen zich thema's met hun draden,
door duizend onderwerpen heen.*

Dit zijn 5 strofen uit een veel langer gedicht van onze plaatsgenoot Dick Koblenz, als dichter bekend onder de naam Kond le Bisck. Behalve dichter is Dick Koblenz – het zal u niet verbazen – tevens filatelist en maakt hij al geruime tijd deel uit van de postzegelvereniging Eemland.

De postzegelvereniging Eemland is opgericht op 14 november 1969.

Binnenkort wordt het veertigjarig jubileum gevierd. Een goede reden om in de serie over de verenigingen thans deze vereniging in de schijnwerpers te zetten. Veertig jaar, dat is nog betrekkelijk jong, maar de wortels liggen dieper in de (Soester) geschiedenis. Voordat deze vereniging werd opgericht bestond er in Soest een afdeling van de landelijke vereniging Philatelica. Deze afdeling was opgericht in januari 1940.

De landelijke vereniging Philatelica, die oorspronkelijk heette “Internationale postzegelverzamelaars vereniging Hollandia”, is in 1911 opgericht en was van oorsprong een Haagse vereniging, die geleidelijk is uitgegroeid tot een landelijke vereniging met tal van afdelingen in het land. Het was zeker niet de enige postzegelverzamelaarsvereniging in Nederland. In 1884 was al opgericht de Nederlandse Vereniging van Postzegelverzamelaars te Amsterdam/Arnhem waar later ook allerlei plaatselijke afdelingen ontstonden. De eerste afdeling van die vereniging werd gesticht in Semarang in het toenmalig Ned.Indië. In 1908 werd opgericht de Bond van

Vereniging van Postzegelverzamelaars. In de laatste decennia van de 19e eeuw en het eerste kwart van de 20e eeuw werden al diverse tentoonstellingen in Nederland georganiseerd. In 1922 ontstond het (ook nu nog verschijnende) maandblad voor filatelie, voortkomend uit o.a. het Nederlands Tijdschrift voor postzegelkunde, dat voor het eerst in 1884 verscheen.

Ongetwijfeld hebben ook in Soest diverse filatelisten zich al vóór 1940 (toen de afdeling van Philatelica werd opgericht) al dan niet in groepsverband met het verzamelen van postzegels en stempels beziggehouden. Berichtjes in de lokale krant over uitgifte van postzegels duiden daar mede op. Eén van hen was de heer K.H.Meinecke, die zich komende vanuit Duitsland in 1929 in Soest vestigde (zijn vader had een leidinggevende functie in de Kodakfabriek in Soestduinen.)

In een interview met hem in de rubriek 'Bij ons op Soest in de Soester Courant van 9 oktober 1985 vertelde hij o.a.

"Op tienjarige leeftijd begon ik met postzegels sparen. Mijn opa had mij op dat idee gebracht. Ik verzamelde 'de hele wereld', dat ging toen zo.....

Later specialiseerde ik mij. Als motief koos ik Verenigd Europa.

Vóór de tweede wereldoorlog was ik lid van de Finse correspondentieclub

"Suomi" en had ik contact met verzamelaars tot in Amerika toe. Door de oorlog ging dat over.

In 1956 werd ik lid van de plaatselijke afdeling Philatelica" en in 1964 werd ik hoofd van het rondzendverkeer".

In het interview wees de toen 69 jarige heer Meinecke ook op de educatieve aspecten van het postzegels verzamelen en ruilverkeer. Op die educatieve waarde werd al gewezen in een artikeltje over de afdeling in de Soester Courant van 6 januari 1950.

In dat artikeltje stond o.a.:

"Voor de ouderen kan het verzamelen louter een tijdspassering betekenen maar voor jongeren zit er beslist een opvoedkundige waarde in. Immers aan de hand van de zegels van een bepaald land, kunnen we de hele geschiedenis van dat land volgen met al zijn vreugde, droefheid en politiek. Gebleken is dat kinderen die postzegels verzamelen gemakkelijker de vakken geschiedenis en aardrijkskunde kunnen volgen, omdat ze door hun zegels (het aanschouwelijke dus) de dingen beter kunnen onthouden"

Dat men de jeugd er graag bij wilde hebben bleek ook uit de oprichting van de jeugdafdeling. Dat gold zowel voor de vroegere afdeling van Philatelica als voor de huidige postzegelvereniging

Eemland. De geschiedenis leert ook dat met name de belangstelling van de jeugd zo z'n "ups" en "downs" kende, tot op de dag van vandaag.

De genoemde heer Meinecke stond ook aan de wieg van de postzegelvereniging Eemland in 1969 en heeft gedurende een lange reeks van jaren het rondzend-verkeer georganiseerd.

Hoe die organisatie van het rondzend-verkeer precies in elkaar steekt en functioneert heb ik me haarfijn laten uitleggen door een vitaal en vooraanstaand lid van de vereniging, namelijk Herman Duit, die gedurende 21 jaar voorzitter is geweest van de vereniging. Nog steeds is hij actief in de vereniging (o.a. als lid van de liquidatiecommissie, waarover hierna meer). Herman Duit heeft me laten zien hoe hij vanuit z'n eigen verzameling postzegelboekjes vult t.b.v. de rondzending. Die boekjes levert hij in bij de directeur van het rondzend-verkeer van de vereniging. Onder de directeur functioneren de districtshoofden en elk district is weer verdeeld in secties. De leden van de sectie krijgen elke week boekjes van de rondzending bezorgd en krijgen aldus de gelegenheid om hun verzameling aan te vullen of te completeren. Elk lid kan (net als de heer Duit dat doet) ook vanuit z'n eigen verzameling aan de directeur een boekje ter rondzending aanbieden. De vereniging krijgt een bepaald persen-

tage van de waarde van de omzet.

Dit rondzendverkeer is één van de kern-activiteiten van de vereniging. Daarnaast organiseert men lezingen over filatelie en organiseert men of doet men mee aan tentoonstellingen en veilingen. Van nieuwtjes houdt men elkaar op de hoogte via het verenigingsblad Eemvizier. Elke tweede woensdag van de maand (met uitzondering van de maanden juli en augustus) komen de leden bij elkaar in het clubgebouw van Vogelzang (voormalige Desmond Tutucentrum). Ook de gezelligheid speelt een grote rol en vast onderdeel van de clubavond is dan ook het kienen. Het bestuur heeft al eens voorgesteld dit gezelligheidsspel enigszins te beperken maar daarvoor kreeg men geen steun van de leden die de clubavond bezoeken. Wat het ledenaantal betreft het volgende. In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw was er sprake van een onstuimige groei en bereikte men bijna het aantal van 800. Even is zelfs overwogen een ledenstop in te stellen. Daarna is het ledental – en dat is een landelijke ontwikkeling – drastisch teruggelopen en thans kent de vereniging nog ongeveer 250 leden, waarvan gemiddeld er 80 aan de clubavonden deelnemen. De meeste leden komen uit Soest maar er zijn er ook tientallen uit de regio. Bovendien blijven Soesters die zich elders vestigen de vereniging trouw. Zo is b.v. Douwe Brandsma

wonend in het Belgische Brasschaat nog steeds lid van deze vereniging. Enige jaren geleden kreeg hij nog een prijs op de werelddtentoonstelling voor z'n collectie van Nederlandse postzegels behorende tot de eerste emissies (1852, 1864 en 1867. En er zijn er meer met bijzondere verzameling. Zo liet de heer Boerenkamp me op een zonovergoten dag in z'n tuin met veel passie en enthousiasme zijn verzameling van postzegels uit Ned. Indië gedurende de jaren veertig van de vorige eeuw met bijzondere postzegels uitgegeven door wat hij noemde 'het rebellerend regime' (waarmee hij bedoeld de Republiek Indonesië, waarvan de onafhankelijkheid was uitgeroepen op 17 augustus 1945 maar de soevereiniteitsoverdracht eerst plaatsvond in 1949). Eerder had hij deze postzegels geëxposeerd tijdens een tentoonstelling in Apeldoorn. Als in 2010 in het museum de tentoonstelling over veteranen wordt gehouden hoop ik deze oud-Indiëganger met z'n bijzondere collectie daar ook te ontmoeten.

Zoals reeds terloops opgemerkt kent de vereniging ook een liquidatiecommissie. Die heeft geen betrekking op het vermogen van de vereniging, maar heeft tot taak te adviseren c.q. de helpende hand te bieden bij de verkoop van de collecties van leden die zijn overleden. Deze collecties worden dan aangeboden aan het veilinghuis Wig-

gersdeVries te Amstelveen waarmee de vereniging een samenwerkingsverband heeft en bij aanmelding van collecties ter veiling ook een aanmeldingsprovisie ontvangt. Overigens is mij uit de gesprekken met diverse mensen gebleken dat in het algemeen het verwachtingspatroon wat betreft de waarde te hoog ligt. Uitzonderingen daargelaten moet men bij de waarde uitgaan van 20% van de cataloguswaarde. Die cataloguswaarde wordt bepaald door de postzegelhandel (en dat is – zo vertelde men mij – weer een wereld apart).

Verzamelen zo was de algemene opinie moet men niet doen voor het geld. Het gaat om de hobby. En dat het bij die hobby niet alleen gaat om postzegels, maar b.v. ook om poststempels of enveloppen werd me duidelijk gemaakt door het lid dhr. Beer van Dingstede. Deze vitale oudere houdt zich ook al vanaf z'n jeugd in Indië bezig met z'n hobby en heel zijn huis aan de Titus Brandsmalaan is dienstbaar gemaakt aan die hobby. Ik heb hem bezocht omdat mij tijdens het onderzoek bleek dat hij behalve lid van de postzegelvereniging Eemland ook lid is geweest van een andere postzegelvereniging die in de gemeente Soest gedurende een reeks van jaren heeft bestaan. Dat is de postzegelvereniging De Uiver te Soesterberg. Deze vereniging is ontstaan vanuit de militairen op de vliegbasis maar

in de loop van de tijd zijn ook 'gewone' inwoners van Soesterberg en Soest lid geworden van deze vereniging die omstreeks 1972 is opgericht en in 1999 is opgeheven. De toen nog aanwezige leden waren ook al lid van Eemland of zijn overgestapt naar Eemland.

Bij de postzegelvereniging Eemland zijn ze druk bezig met de voorbereiding van het jubileum. Evenals dat bij de viering van vorige jubilea het geval was zullen de leden wel verrast worden

met een filatelistische aardigheid want de vereniging zit redelijk bij kas en het bestuur houdt er van om bij hoogtepunten stil te staan. Een voorbeeld van dat laatste was ook het landjuweel in 1987 toen door de postzegelvereniging bijzondere enveloppen werden uitgegeven. Wat me uit het onderzoek naar het ontstaan en functioneren van deze vereniging vooral is bijgebleven is de enorme passie en het enorme enthousiasme die deze filatelisten uitstralen.

AANVULLING OP DEEL 11: SEC.

In de vorige editie is weggefallen het onderschrift bij de elftalfoto van een SEC-elftal, reden waarom wij deze nogmaals afdrukken, nu met onderschrift.

Van links naar rechts: Toon Roest, Bas Vermeulen, Willem Heinhuis, Krijn Veenendaal, Breler, Piet Koppen, Willem Veenendaal, Lubbert Bakker, Jo de Rijk, Hannes de Bree, Piet Heinhuis, Gijs Hardeman, Adriaan van Dam, Bart Hilhorst, Willem van de Hoek en Manus van Diermen (trainer).

EEN STUKJE GESCHIEDENIS VAN ONS SOESTER GROOT GAESBEEKER GILDE

Redactie Groot Gaesbeeker Gilde

Het Groot Gaesbeeker Gilde of ook wel Sint Achten Schuttersgilde van Soest, bestaat in ieder geval al in de 14e eeuw. Met hun buksen, bogen en andere wapens verdedigden de Gildebroeders, die allen geboren moesten zijn in Soest, have en goed. Dat kon zijn in kwesties rond de grensgeschillen met naburige dorpen als Zeist, Leusden en Amersfoort maar mogelijk hebben ook de plunderingen in de strijd tussen enerzijds de bisschoppen van Utrecht en anderzijds de graven van Holland een rol gespeeld in de behoefte aan oprichting en instandhouding van een schuttersgilde.

De benaming “schutter” is hier niet afgeleid van “schieten”, alhoewel er gewapend opgetreden kon worden, maar van “(be)schutten”, bescherming bieden, in dit geval aan de plaatselijke belangen. Vandaar ook de uitdrukkelijke eis dat gildebroeders in Soest geboren en woonachtig moesten en moeten zijn, een bepaling die namelijk ook nu nog gehanteerd wordt als voorwaarde om gildebroeder te kunnen worden.

Door de vanaf de 14e eeuw de in haar bezit zijnde landerijen onder de leden te

verpachten kent het Gilde sinds eeuwen activiteiten waarbij de opbrengsten van deze landerijen in feestelijke sfeer worden verteerd. In twee oude gildeboeken zijn de inkomsten en uitgaven van het Gilde vastgelegd over de periode 1682 tot 1919. Daaruit wordt duidelijk dat de omvang en intensiteit van de feesten door de eeuwen heen nog al varieerden. Het Gilde en de Gildefeesten zoals we ze nu kennen danken we mede aan de heer Wim Schimmel. Hij werd gekozen tot ouderman in 1958 en wekte het vanaf de dertiger jaren slapende Gilde weer tot leven. Vanaf 1960 zijn de Gildebroeders weer gaan schieten om het Koningschap.

1960 koningschieten, afgezien van de aantallen (en de ladder) is het plaatje in essentie niet anders dan nu. Alle ogen gericht naar boven...

Dit jaar dus de 50ste keer! Rondom dit koningsschieten werden steeds meer activiteiten georganiseerd, thans geëvolueerd tot een week vol feest, vertier en vermaak. Met bijna 1000 leden en meer dan 200 vrienden is het Gilde nog steeds een vereniging, waarbij de doelstellingen broederschap en gemeenschapszin op een eigentijdse wijze worden vormgegeven.

Terug naar de beginperiode van de heropleving. Helmus Kok schiet zich in 1960 tot koning op een Gildedag waaraan ook verschillende gilden en schutterijen uit Gelderland deelnemen. In deze periode sluit het Soester Gildekorp zich aan bij de kring Gelderland, mede vanwege de geografische ligging. Enkele jaren later nemen we afscheid van het Gelderse en binden we ons aan het Brabantse. De kring van schuttergilden Land van Cuijk neemt ons op in haar midden en sindsdien viert ons korps met de ca. 30 andere aangesloten verenigingen minimaal eenmaal per jaar een kringdag. Vanuit Soest vertrekt het korps per touringcar naar het zuiden van het land om veelal voorzien van wat extra prijszilver die avond terug te keren in hun Gildehuis. Het Gilde heeft namelijk de beschikking over een eigen Gildehuis. Tijdens de Gildefeesten Soest 1991 wordt dit Gildehuis officieel geopend en ingewijd door pastor Gerard van de Beek. Gerard van de Beek was

overigens de eerste Gildepastor. Door een kleine wijziging in de statuten werd hij in 1989 officieel benoemd in zijn nieuwe functie.

Bij de Gildefeesten van 1991 presenteert het Gildekorp zich ook in nieuwe uniformen. De bestuursleden zijn vanaf dat moment geüniformeerd gelijk aan haar korps. De lange jacquets kunnen na 30 jaar dienst te hebben gedaan terug de kast in. 1991 is op velerlei gebied een bijzonder jaar. Behalve de genoemde Gildepastor, het Gildehuis en de uniformen neemt na 33 jaar Wim Schimmel afscheid. Hij draagt het oudermanschap over aan Wim van den Breemer tijdens de Algemene Leden Vergadering.

1991: Wim Schimmel draagt in het Gildehuis het oudermanschap over aan Wim v.d. Breemer

Eerdergenoemde Wim Schimmel, gekozen tijdens een rumoerige vergadering tot voorzitter / ouderman bracht weer leven in (zijn) club.

Hij leidde het Gilde gedurende de periode 1958 – 1991 van een klein bestuur met enkele raden (niet nader benoemde bestuursleden) naar een zeer volwassen vereniging met zoals eerder genoemd zo'n 1000 leden. Daarnaast is ook het visitekaartje van het Gilde, het korps, gestaag gegroeid naar een 50-tal geüniformeerde muzikanten, vendeliers en niet te vergeten schutters. Behalve deze groei zijn er in zijn voorzittersperiode vele andere hoogtepunten te noemen, zoals: de presentatie tijdens de eerste Gildedag in 1960, de aanschaf in 1974 van De Blaak, de optredens tijdens de Prinsjesdagen, het bezoek aan de Pausmis in Den Haag, het optreden bij de Hoge Raad van Adel, de pelgrimages en wellicht is bij velen het meest bijgebleven het Landjuweel in 1987.

Het jaar 1987 is voor het Soester Gilde namelijk een heel bijzonder en ook belangrijk jaar geweest. Het Groot Gaesbeeker Gilde kreeg van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden toestemming om een heus Landjuweel te organiseren. Dit is de grootste gildemanifestatie die de Brabantse gilden kennen.

Naast een gildedag werden nog tal van

andere culturele activiteiten in de Soest georganiseerd. In de periode van 21 augustus tot en met 6 september werden dan ook een grote variëteit aan culturele, muzikale, sportieve, folkloristische en Gilde-activiteiten georganiseerd.

Niet minder dan 40 activiteiten in een periode van 17 dagen.

De Blaak maar eigenlijk heel Soest was het actieterrein van het **Landjuweel Soest 1987**. Het programma bevatte ondermeer een Historische Optocht, een Internationaal Folkloristisch Dansfestival, een Caribbean Festival, een muzieksppektakel, een groots openingsfeest met een keur aan Soester artiesten en natuurlijk de Brabantse Gildedag met een deelname van bijna 100 gilden uit de 6 Kringen van de Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden.

Het openingsschot van de feestweken werd door de Commissaris van de Koningin, jhr P. Beelaerts van Blokland, gelost middels een kanonschot nabij de Oude Kerk.

Na het Landjuweel in 1987 zien we dat het gilde een "nieuwe" plaats in de gemeenschap heeft verworven. Deze ontwikkeling leidde ook tot een herijking van de verenigingsstructuur. In 1989 zijn zijn nieuwe statuten vastgesteld en is er gekozen voor een bredere samenstelling van het bestuur. Het Gilde heeft mede vanaf dat moment bewezen grootschalige activiteiten te kunnen organiseren.

1987: Commissaris van de Koningin, jhr P. Beelaerts van Blokland, opent middels een kanonschot nabij de Oude Kerk het Landjuweel

Zo ook wordt er tijdens de Gildefeesten in 1996 de Vrije Gildedag van de Kring van Schuttersgilden Land van Cuijk georganiseerd. Niet minder dan 35 gilden nemen ditmaal mee aan deze Gildedag, waaronder de Schützenverein Grosse Westhofe uit Soest Duitsland.

De dag wordt geopend met een Plechtige Eucharistieviering met Gilde-eer in de gildetent met als hoofdcelebrant Mgr. J. de Kok, hulpbisschop van Utrecht. Hoogtepunt op deze zeer warme zondag de Optocht door de straten van Soest en de Massale Opmars op het gildeterrein De Blaak. Daar het Gilde de smaak te pakken heeft en vele deel-

nemers het een feest vinden om naar Soest te komen organiseert ze ook in 2004 tijdens de 975ste verjaardag van de gemeente Soest een even goede als feestelijke Gildedag.

Behalve de doelstellingen broederschap en gemeenschapszin te eerbiedigen, eerbiedigt het Gilde met het vaandel, de hoofd-”vlag” ter onderscheiding van de draaivendels, altijd “God Koningin en Vaderland” (U groet het vaandel en het vaandel groet God, Koningin en Vaderland, of haar vertegenwoordigers).

Dus een uitnodiging om in 2002 het huwelijk van ZKH Prins Willem Alexander en Prinses Maxima luister bij te zetten sloeg het Gilde niet af. Het bekende verfbommetjes incident konden we helaas niet voorkomen, al kwam niet alle verf op de koets terecht, ook enkele korpsleden werden “getroffen”.

Een jaar later werden we wéér in Den Haag gesignaleerd. Ditmaal om de Pausmis ter ere van het 25ste ambtsjubileum van Paus Joannes Paulus II mee te vieren. Heel langzaam leest u zo’n 50 jaar recente geschiedenis van het Groot Gaesbeeker Gilde of Sint Achten Schuttersgilde van Soest.

Dit jaar dus de 50ste editie van het Koningsschieten. Volgend jaar bestaat het korps 50 jaar en zal er een bijzonder programma opgesteld worden en het jaar daarop viert het Gilde weer het

4-jaarlijks teerfeest met onder ander het dansen om de Gildsboom en de teermaaltijd voor haar leden.

Het Gilde, een Soester vereniging voor jong en oud en voor elk wat wils.

2009: Pieter Kuijer legt aan voor zijn koningschot, en net als in 1960, alle ogen gericht naar boven!

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contactpersonen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie	: de heer J. van der Putten,	06 27030981
Genealogie	: de heer W. Routers, routers@wanadoo.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie	: de heer H. Gerth,	035-6016635
Contact Museum Oud Soest	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048

De contributie per jaar	€ 20,- voor leden in Nederland
	€ 25,- voor leden in het buitenland
	€ 35,- voor het bedrijfsleven

Betaling contributie op rekeningnummer 3599.02.235

Betaling bijzondere evenementen op rekeningnummer 3159.91.720

Losse nummers	: Verkrijgbaar bij de secretaris.
	Leden € 2,50
	Niet-leden € 5,00

INHOUDSOPGAVE NAJAARNUMMER 2009

Blz.

Na een gedwongen scheiding van 120 jaar... zijn de archieven van ons dorpsgerecht weer in Soest bij elkaar	1
De laatste drop is de boterknop	19
Soester verenigingen (deel 12) De postzegelvereniging Eemland	27
Aanvulling op deel 11: SEC.	31
“Akte Van Scheiding Des Boedels Van Gijsbertje Schoonderbeek Een stukje geschiedenis van ons Soester Groot Gaesbeeker Gilde	32

